

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Méně známé texty Josefa Škvoreckého

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Martinovská

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDR. Jiří Staněk, CSc.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 25. března 2019

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Mé poděkování patří PaedDr. Jiřímu Staňkovi za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování mé bakalářské práce věnoval.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

1	ÚVOD.....	2
2	ATYPICKÝ JOSEF ŠKVORECKÝ	4
3	DÍLO.....	6
4	KONTEXT 40. LET A ZBABĚLCI	7
5	POLEMIKA O MODERNÍ LITERATUŘE.....	9
5.1	JOSEF ŠKVORECKÝ PŘIPRAVUJE PUBLIKUM NA MODERNÍ LITERATURU	9
5.2	O PROBLÉMU MODERNOSTI V SOUČASNÉ PRÓZE	10
5.3	K OTÁZCE MODERNOSTI V LITERATUŘE	11
5.4	SOUČASNÁ PRÓZA A NÁŠ DNEŠNÍ ŽIVOT	12
6	ZNÁMÉ TEXTY	14
6.1	ZBABĚLCI.....	14
6.2	LEGENDA EMÖKE.....	17
7	MÉNĚ ZNÁMÉ TEXTY	18
7.1	BABYLÓNSKÝ PŘÍBĚH A JINÉ POVÍDKY	18
7.2	KONEC NYLONOVÉHO VĚKU	23
7.3	PŘÍBĚHY O LÍZE A MLADÉM WERTHEROVI A JINÉ POVÍDKY	25
8	POSTAVY.....	30
9	ZNÁMÉ TEXTY VS. MÉNĚ ZNÁMÉ TEXTY	36
10	ZÁVĚR	40
11	RESUMÉ.....	43
12	SEZNAM LITERATURY	44

1 ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je analýza méně známých textů Josefa Škvoreckého. Téma jsem si zvolila na základě toho, že mám texty Josefa Škvoreckého ráda, a moc jsem toužila proniknout do tajů knih mně neznámých. Jako snad každý jsem znala Prima sezónu, Zbabělce nebo Tankový prapor. Ale co texty neznámé? Zprvu mě jako ženu rozhořčovalo chování jeho mužských postav vůči ženám a dívkám a trvalo mi jistou dobu, než jsem došla k závěru, že přesně to byl jeho záměr – tak se přece tvoří fikční svět!

Při mém bádání a zjišťování o životě Josefa Škvoreckého a jeho tvorbě se mi do ruky dostala kniha Lvíče. Přečetla jsem ji jedním dechem a byla jsem fascinovaná příběhem i slečnou Stříbrnou. Slečna Stříbrná byla úplně jiná než ženské postavy, které jsem od Škvoreckého znala – šla si za svým cílem (byť jen proto, že byla hnána pomstou) a naopak z mužů „si střílela“ ona. Byla to první kniha tohoto autora, kde žena nebyla „obětí“. Zajímalo mě, zda existuje takových knih více. Abych se co nejvíce přiblížila k „druhé“, méně známé části jeho tvorby, vybrala jsem knihu, která se nejméně podobá Škvoreckého knihám ostatním (Příběhy o Líze a mladém Wertherovi a jiné povídky).

A když došlo na volbu tématu bakalářské práce, neváhala jsem. Toužila jsem objevovat, těšila jsem se na to, jak budu přicházet na nové a nové informace. K tomu mi velmi pomáhala kniha Samožerbuch (Praha, 1991), v níž autor nabízí pohled do literárního zákulisí. Najednou jsem začala vidět jeho texty v jiném světle.

Jelikož má práce nese název Méně známé texty Josefa Škvoreckého, zabývala jsem se převážně jimi, a to konkrétně Babylónským příběhem a jinými povídkami a Koncem nylonového věku. Do jisté doby jsem sama o existenci těchto knih nevěděla. Myslela jsem si, že mě už u Škvoreckého nedokáže nic překvapit, ale mýlila jsem se, stejně jako Lvíče byly tyto knihy něčím fascinující. Několikrát mě během četby napadlo, jestli čtu vážně knihu od Josefa Škvoreckého, byla jsem překvapená a zároveň fascinovaná. Tyto knihy byly odlišné od těch, které jsem doposud znala – postavami, konflikty, prostředím, jazykem, měly silný sociální náboj.

Začala jsem přemýšlet o Škvoreckém ne jako o spisovateli, ale jako o muži, o člověku, jenž neměl zrovna lehké dětství a vlastně i celý život. Právě proto jsem chtěla zjistit nejen to, jak se lišila jeho méně známá tvorba od té, kterou známe, ale také se pokusit tímto porovnáním nalézt „trochu jinou“ tvář a podat snad trochu jiný portrét Josefa Škvoreckého.

Důležitou součástí mé práce bylo také zjistit Škvoreckého pohled na moderní literaturu a do jisté míry jej porovnat s názory ostatních v rozsáhlé debatě, z níž část uvádím ve své práci. Objevilo se několik autorů, kteří s ním buď souhlasili, nebo měli názor odlišný, na jedné věci se shodli ale všichni – důraz kladli na osobní zkušenost.

Postupně jsem přicházela mnohým věcem „na kloub“ a byla jsem z toho nadšená, dozvídala jsem se věci, které byly většině čtenářů z mého okolí utajeny. Ano, i spisovatelé mají své třinácté komnaty, a já si troufala do jedné nahlédnout, chtěla jsem poukázat na rozdíly v tom, co jsem o něm věděla, a co nového jsem zjistila. Informací bylo velké množství, musela jsem je postupně vstřebávat, nešlo si něco přečíst a pak to „hodit na papír“. Některé věci ve mně vyvolaly zmatek, smutek nebo nadšení.

Abych ale mohla s něčím porovnat neznámé nebo méně známé texty, musela jsem proti nim postavit texty známé – zvolila jsem Zbabělce a Legendu Emöke. Porovnávala jsem nejdříve postavy, konstruované byly stejně nebo alespoň podobně. Náhoda? Škvorecký měl určitě nějaký záměr, a když ne záměr, mohl to být jakýsi pokus o „hraní“ si s postavami. Postupně jsem také přicházela na to, že se v mnoha jeho knihách objevují autobiografické prvky. To jsem za náhodu nepovažovala a místy jsem se tím i bavila.

Dalším předmětem mého zájmu zkoumání bylo prostředí, sociální prvky a jazyk. Až na konci práce budu moct posoudit, do jaké míry se mi podařilo dešifrovat to, čím se část jeho tvorby lišila od částí ostatních. Ještě žádný spisovatel se mi nedostal tak pod kůži jako právě Josef Škvorecký, to, co jsem dělala, nebyla tedy jen práce, byla to převážně radost z objevování, které mě velmi bavilo.

2 ATYPICKÝ JOSEF ŠKVORECKÝ

Josef Škvorecký! Když se vysloví jeho jméno, každému se vybaví Zbabělci, Tankový prapor nebo možná Legenda Emöke. Kdo si ale vzpomene na jeho další prózy: Lvíče, Babylonský příběh a jiné povídky nebo Konec nylonového věku? A kdo byl ve skutečnosti Josef Škvorecký?

Již v chlapeckém věku se zajímal o něžné pohlaví, anglický jazyk, jehož později využil při emigraci do Kanady, se naučil ve třinácti letech jen proto, aby mohl napsat dopis obdivované americké herečce Judy Garland. Dopis vážně odeslal, ale odpovědi se nedočkal. A pak přišly fenomény, známé jako jazz a blues. Škvoreckého tato hudba nadchla a chtěl se podobat svým oblíbeným interpretům. Začal tedy hrát na saxofon, později, když nemohl sám hrát, promítal motivy jazzu a blues alespoň do svých příběhů. Jeho knihy jsou velmi čtivé i jazykově malebné, až básnivě poetické, objevují se tam ale i vulgarismy (jako mladý se těmto slovům velmi vyhýbal, údajně se při jejich vyslovení červenal).

V dětství se nepral jen s cizím jazykem, ale i s různými nemocemi. Velmi často prodělával zápal plic, a to byl zřejmě první impuls ke spisovatelské kariéře: přečetl spoustu knih, fyzicky na tom také nebyl dobře a nakonec musel nosit brýle, kvůli kterým trpěl komplexy.

Nejprve studoval medicínu, odkud nakonec „odešel“ k anglistice, u které zůstal. Podobně jako Danny Smiřický se Škvorecký považoval za „páska“ a za floutka, dokázal dívce napsat nebo dokonce říci ty nejintimnější věci, a přes to se cítit stále nevinný. Možná záměrně, možná bez úmyslu. I přes své komplexy o přízeň žen stále usiloval, stále se k nim snažil dostat blíže. Našel ženu svého života Zdenu Salivarovou - ona, dcera otce, jenž emigroval, a Josef, poslušný chlapec z katolické rodiny. Aby vše bylo „v pořádku“, nechala se Zdena před svatbou pokřtít.

Při své spisovatelské kariéře musel okusit různé strasti a starosti, jako znalec anglickoamerické prózy hledal způsob, jak psát například dialogy. A nejlepší způsob, jak se to naučit, bylo odposlouchat dialogy v běžném životě. V tomhle ohledu byl Škvorecký velmi vypočítavý a možná tak trochu sobecký. K úspěchu vedla cesta opět přes ženy. Mladý Josef si našel dívku, s kterou nejraději chodil do společnosti jejích kamarádek. Nepovídal si s nimi, pouze poslouchal, o čem a jak se baví. To si pak zaznamenával na papír. Jak uvádí v Samožerbuchu, tento způsob komunikace mezi mládeží však byl ve větším rozsahu literárně nepoužitelný.

Podle Slovníku české literatury Škvorecký a jeho žena emigrovali roku 1969 do Toronta, kde založili své vlastní nakladatelství. Škvorecký se stal hrdinou, Mistrem. To, že na tom měla velký podíl jeho žena, bylo jakoby nepodstatné. Veškerá sláva byla připisována jemu. Na jednu stranu ho to údajně mrzelo, ale na druhou stranu ho to možná těšilo. Nepsal kvůli tomu, aby byl slavný a měl peníze. Psal pro zábavu a samozřejmě i proto, aby byl obdivovaný. A to zejména především u ženského pohlaví. S tímto záměrem nepsal jen v mládí, ale očividně i ve starším věku.

Jsou ale i lidé, kteří Josefa Škvoreckého nepovažují za tak úžasného člověka. Jedním z nich je Eva Zábranová – dcera jeho nejlepšího přítele Jana Zábrany. Celé setkání popisuje Eva Zábranová v knize *Flashky* (2014), která je věnovaná jejímu zesnulému tatínkovi. Její první setkání se Škvoreckými v ní zanechalo hořkou pachutí: zatímco „Pepík“ by si rád povídal, jeho manželka byla jiného názoru. Doslova ho od Zábranových odtáhla. Nemusel návštěvu u jeho rodiny odbýt jen rychlým obědem, ale je možné, že jeho žena na Zábrany trochu žárlila. Jejich vztah byl zvláštní - on za mořem v Torontu a Jan zde, v České republice. Josef posílal pravidelně optimistické dopisy a pohledy, aniž by bral v úvahu, jaká je zde situace. Troufám si tvrdit, že to Zábrany na jednu stranu těšilo a na druhou stranu by byl velmi rád na Škvoreckého místě. Eva byla zklamaná. Obzvláště poté, co chtěl Josef vydat knihu, kterou přeložil Jan Zábrana (viz *Josef Škvorecký, Detektivky v mém životě/ Prezydent, nebo krokadyl?*, RR 7, 1997), a vydával ji za své dílo. Byl Josef Škvorecký vážně takový naivní člověk odjakživa, nebo to s ním „udělala“ až emigrace?

Škvorecký sám přiznal ve vysílání pro Český rozhlas, že byl naivní, žil si ve své bublině, kde ho všichni obdivovali. Jako by nikdy nevyrostl z pubertálního Dannyho.

Ve stejném vysílání Škvorecký také uvedl, že jeho hrdinou je maminka. Je tedy možné, že Škvorecký si absenci maminky nahradil svou ženou Zdenou, a je tedy možné, že veškeré otěže má v rukou ona sama.

A snad můžeme také na tohoto velkého autora pohlížet jako na neustálého naivního, snícího Dannyho, jenž bere svět jako jednu velkou komedii.

3 DÍLO

Dílo Josefa Škvoreckého bylo velkým přínosem pro českou literaturu. Nejen jeho vlastní tvorba, ale také aktivity Sixty-Eight Publishers. Mnohé čtenáře může překvapit zjištění, že svou literární činnost nezačal prózou, nýbrž poezií. Své první překlady a básně uveřejnil již v roce 1945 v různých časopisech, kde se také objevil první úryvek ze Zbabělců a kapitoly z Tankového praporu. Zde se poprvé čtenář setkává s páskem Dannym, jenž se objevuje v mnoha dalších knihách, jako je Příběh tenorsaxofonisty, Tankový prapor nebo Mirákl. Škvorecký také vynikal v psaní detektivek (mj. je autorem první novodobé odborné studie a antologie detektivky *Nápady čtenáře detektivek*, 1965) – můžeme uvést *Lviče*, podle kterého byl natočen film s názvem *Flirt se slečnou Stříbrnou* (r. V. Gajer), sérii detektivních příběhů poručíka Borůvky (*Smutek poručíka Borůvky*, *Konec poručíka Borůvky*, *Návrat poručíka Borůvky*), můžeme si také přečíst knihy s židovskou tematikou – *Sedmiramenný svícen*, *Nové canterburské povídky* nebo novelu *Legenda Emöke*.

Jméno Josefa Škvoreckého je také spojené s filmem a televizí. Podle jeho námětů a próz vznikly scénáře k filmům – *Farářův konec*, *Zločin v Šantánu*, již zmiňovaný *Flirt se slečnou Stříbrnou* nebo *Tankový prapor* i televizní seriál *Příběhy pro pátera Knoxe*.

Zmiňovaná díla jsou jen částí Škvoreckého literární tvorby. Věnoval se také překladatelské činnosti, a to převážně z anglického jazyka, nejvíce překládal své oblíbené autory – Chandlera, Hemingwaye nebo Faulknera, jejich vliv také v jeho díle možno nalézt. Pro spolek *Nového českého divadla* v Torontu napsal frašku *Bůh do domu* (*Společnost Josefa Škvoreckého*, 1992), roku 1981 v PmD v Mnichově vychází knížka básní *Dívka z Chicaga*.

Jak bylo již zmíněno na začátku, Škvorecký byl obrovským přínosem pro českou literaturu.

4 KONTEXT 40. LET A ZBABĚLCI

Škvorecký napsal román Zbabělci na přelomu 1948 – 1949, tedy ve svých čtyřiaadvaceti letech. Proč ale vychází až v roce 1958? Kniha líčí poměrně ironicky poslední dny války, to vše autor popisuje prostřednictvím „antihrdiny“ Dannyho Smiřického. Vládním orgánům ani kritikům se Škvoreckého způsob psaní nelíbil, a proto se Škvorecký dostal do hledáčku „dohlížitelů“ nad čistotou literatury a další vydávání Zbabělců bylo zakázané.

Jak již bylo zmíněno, první vydání Zbabělců vychází roku 1958, kdy tomu mezi jinými velmi pomohl i ředitel nakladatelství Československý spisovatel, Ladislav Fikara, jenž byl následně z nakladatelství vyhozen.

Přibližme si onu událost z konce roku 1958. Škvorecký ve své knize především inspiroval Ernestem Hemingwayem, ten sice získal r. 1954 N. c. za novelu Stařec a moře, ta však byla v našem literárním prostředí považována za beznadějně pesimistickou. Jistě mu nepomohlo ani užití ich-formy a nezvyklý byl i způsob vyličení. Díky Škvoreckému se v literatuře objevil nový způsob vyličení povstání na malém městě, ale nikdo nevěděl, jak k tomu přistupovat, pro všechny to bylo něco nového, něco, s čím se doposud nesetkali. A proto to byl pro kritiky a nejen pro ně velikým problémem. Nesmíme zapomenout ani na to, o čem Zbabělci jsou a jak to Škvorecký podal. I když se snažil vyličit surovou pravdu svého mládí, bylo to pro ostatní opět špatně. Většina spisovatelů a kritiků se domnívala, že Škvorecký zesměšňoval měšťáky, vysmíval se váženým lidem i historickým událostem.

Mohlo to vypadat, že Zbabělci neměli ani jednu kladnou kritiku, ale jedna se přece jenom našla: Zbabělci vyšli před Vánoci roku 1958 a čtenáři se na ně doslova těšili, protože se o nich hovořilo již delší dobu. Mezi „natěšence“ patřil také Jiří Lederer, jenž se „opovážil“ napsat příznivou kritiku na Zbabělce do Večerní Prahy, na kterou přesně po měsíci zareagoval Jan Zelenka, šéfredaktor Večerní Prahy, mj. pozdější normalizační ředitel ČST, jenž tak mírný jako Lederer, nebyl.

„Zbabělci jsou křivým obrazem revoluční historie. Je to kniha pomlouvačná, bezvýhodná, jaká u nás, třináct let po květnu, neměl vůbec spatřit světlo světa. Je neodpuštělné, že k ní Jiří Lederer zaujal pozitivní stanovisko.“¹

Po uveřejnění textu od Lederera a Zelenky došlo k bouřlivým událostem – objevovaly se útoky na Škvoreckého a na jeho Zbabělce, pozitivní recenze ani kritika se na

¹ Zelenka Jan, Večerní Praha, 1959

ně již zřejmě objevit nesměla. Výjimkou nebyly ani nadávky – například Karel Nový Škvoreckého přirovnal k prašivému kotěti.

16. ledna 1959 se konala schůze ÚV SČSS, kde byl hlavním tématem právě Josef Škvorecký a jeho Zbabělci. Této schůze se Škvorecký nezúčastnil, ale byl čten dopis, jehož svěřil Marii Majerové. Mezi zúčastněnými byli také: Jan Drda, Ladislav Fikar, Marie Majerová, Oldřich Mikulášek, Jan Otčenášek a další.

Po přečtení dopisu se rozpoutala diskuze, v níž všichni sice chválili Škvoreckého talent, ale odsuzovali knihu i způsob, jakým byla napsána. Řada přišla také na Ladislava Fikara, kterému bylo vytýkáno, jak si mohl dovolit Zbabělce vydat, když věděl, že to bude „průšvih“. Největší strach panoval ze zahraničních ohlasů Zbabělců – jak pozitivních, tak negativních.

5 POLEMIKA O MODERNÍ LITERATUŘE

5.1 JOSEF ŠKVORECKÝ PŘIPRAVUJE PUBLIKUM NA MODERNÍ LITERATURU

Již v 50. letech se Škvorecký pokoušel připravit půdu pro vstup moderní literatury a vyvolal polemiku na téma, jak by moderní literatura měla vypadat. V čem modernost literatury podle něho spočívala?

Dle Škvoreckého byla důležitá zejména osobní zkušenost (jakási subjektivizace) – ve velké míře prosazoval tvorbu s autobiografickými prvky, díla „velké literatury“ byla plná osobních zkušeností a prožitků. Autor kladl důraz na vlastní zkušenost, vycházel z nitra postavy, nedůvěřoval zkušenostem jiných lidí a spoléhal se jen na ty své.

Co ale znamená osobní zkušenost v literatuře? Dle Škvoreckého je neplánovaná a nedá se přirovnat ke zkušenosti reportéra, jenž byl na zájezdu v cizí zemi.

„V sále, kde se koná schůze, neposlouchá spisovatel ani tak řečníka, jako daleko spíše lidi kolem sebe. Ne, že by nechtěl, ale protože nemůže jinak. Není to akt vůle, ale výraz přirozenosti, kterou se vyznačuje právě spisovatel.“²

Zmíněná přirozenost se projevovala například v užití ich-formy, dále v jazyce, jimiž jsou postavy charakterizované, ve „všednodenním“ prostředí i ve volbě postav. Z předchozí citace můžeme tedy usoudit, že „neplánovaná zkušenost“ pramení právě z toho, jak autor přirozenost pojímá v moderní literatuře. V moderní literatuře tak zcela mizí typ autora, jenž je „povznesen“ nad děj. Čtenář začal pociťovat román zcela jinak, protože autor v něm popisoval odraz světa subjektivně s citovou intenzitou – to samé prožívá i zmiňovaný čtenář a dochází tak k porozumění mezi ním a autorem, čtenář nechce být literaturou pouze pobaven, chce číst své vlastní myšlenky, chce být oslovován, nechce být poučován, ale chce zachytit nebo najít své vlastní osobní zkušenosti („text – appeal“). Literatura tak přestává být zábavou, ale pomalu do ní proniká každodenní život. Toto se odehrávalo současně také v širším kontextu v literatuře, dramatu a filmu.

„Osobní zkušenost, hluboký význam literatury v člověkově životě, to jsou, jak se mi zdá, dva z nejvýraznějších znaků modernosti.“³

² Škvorecký Josef, Pokus o chápání modernosti v literatuře, Literární noviny 6, 1957, č. 17, s. 6 - 7

³ Škvorecký Josef, Pokus o chápání modernosti v literatuře, Literární noviny 6, 1957, č. 17, s. 6 - 7

5.2 O PROBLÉMU MODERNOSTI V SOUČASNÉ PRÓZE⁴

Jiný způsob „cesty“ do nitra postavy naznačuje Lubomír Doležal. Ke Škvoreckého teorii se přiklání, avšak přidává k osobní zkušenosti také hlubší poznávání nitra člověka – psychiky. Musíme také podotknout, že stejně jako se měnil člověk, měnila se i jeho psychika, respektive způsob jejího včlenění do příběhu, to bylo pro literaturu předchozí epochy zcela nemyslitelné.

Začínají se objevovat díla, u jichž zcela dochází k přestavbě struktury – autor líčí bezprostřední duševní život svých hrdinů. Na základě toho dostává větší prostor vnitřní monolog a postupně se autor odprošťuje od klasického monologu. Tak dochází ke konfrontaci mezi promluvou postavy a autorským textem – uplatňuje se tzv. moderní narativ. Vedle vnitřního monologu se objevuje i polopřímá řeč a nevlastní přímá řeč, díky jejich prolínání (vnitřní monolog, řeč přímá a nepřímá) je možná gradace textu. Tyto známky vnášejí do textu pohyb i psychické dění, tj. text dynamizují. To mění vztah mezi autorským pásmem promluvy a postavou a stírají se hranice mezi oběma složkami textu (kupříkladu grafické). V tzv. klasickém narativu jsou roviny promluvy autora a pásmem postav ohraničené a uzavřené, v moderní literatuře se obě roviny (text autora, text postavy) prolínají.

Doležal na konci svého článku k modernosti uvádí, že pokud se má psát moderní próza, je důležité užití moderní formy, moderních prostředků a nové výstavby textu.

⁴ Doležal Lubomír, O problému modernosti v současné próze, Literární noviny 6, 1957, č. 25, s. 6

5.3 K OTÁZCE MODERNOSTI V LITERATUŘE⁵

Dalším diskutujícím byl Zdeněk Mathauser, jenž stejně jako Škvorecký a Doležal kladl důraz na životní zkušenosti autora. V literatuře se to mělo projevit otevřeností až reportážní,

V moderní literatuře již nebyla příroda jen jako kulisa, prostředí se stávalo samostatnou složkou „příběhu“, ani děj již nebyl jen zajímavý, vedl čtenáře k poznání nejčastěji sebe sama. Stejně, jako se kladl důraz na přírodu a děj, neměli bychom zapomínat na postavy – neměly již být pouhou kulisou, komparesem, autoři se zaměřují na vnitřní smysl, na charakter postavy – nemohlo se stát, že by autor popsal několik postav úplně stejně. Naopak se vyžíval v jedinečnosti a originalitě (často lidé v krizové situaci, každá měla v textu funkci).

Autor se také věnuje pojmu PODTEXT. Jak bylo již zmíněno, důraz začal být kladen na vnitřní smysl díla, často se čtenáři „vynořil“ až po přečtení knihy. Objevil se ale nový trend – děj a podtext se setkávaly, prolínaly, ale nikdy se nestalo, že spolu splynuly. Moderní autor držel podtext v rukou, byl nad dějem i nad hrdinou, a měl díky tomu několik možností: mohl hrdinu odsoudit, s hrdinou se ztotožnit nebo svůj názor čtenáři pouze naznačit.

Na konci svého článku Mathauser porovnává moderní a klasické umění. Dle něj je moderní umění poněkud složitější, je nezbytné neustále sledovat děj a podtext, ale zároveň také jednodušší, protože může docházet k otevřenosti a přímočarosti, která podtext odhalí. Autor ale zdůrazňuje, že bychom neměli „zrazovat“ a „opouštět“ klasickou literaturu, jelikož ta je také potřebná k porozumění literatury moderní.

⁵ Mathauser Zdeněk, K otázce modernosti v literatuře, Literární noviny 1957, č. 41, s. 6

5.4 SOUČASNÁ PRÓZA A NÁŠ DNEŠNÍ ŽIVOT⁶

Referát Jiřího Hájka ze sekce prozaiků československých spisovatelů se zabýval vztahem současné prózy a dnešního života lidí. Na začátku zmiňuje spisovatele, jako jsou například Fučík, Pujmanová, Majerová, Drda a další, které podle Hájka spojuje jedno a to je hrdinství. Jejich knihy zobrazují morální vítězství, hrdinové překonávají různá nebezpečí, vítězí nad přesilou. Problém nastává v tom, že autoři se věnují spíše tvorbě z dob minulých než ze současnosti.

O zachycení současnosti ve svých dílech se snažili převážně mladí, začínající autoři. Na druhou stranu se o to nepokoušeli jen oni, ale také spisovatelé zkušenější, kteří stejně jako mladá generace měli problém zachytit podstatu současnosti a nedokázali vytvořit tak strhující příběhy.

„Je snad dnešní život šedivější a méně dramatický, méně přitažlivý pro spisovatele, než byl život v minulosti, nerodí se v něm nové výrazné hrdinské typy a hrdinové včerejška nemají na jeho půdě už oč bojovat?“⁷

Problém nebyl v době, ale v tom, že se autoři snažili plně pochopit smysl „dnešního“ života v tom, že se snažili co nejvíce ukázat rozdíl mezi minulostí a současností, a proto mnohdy docházelo k idealizaci doby přítomné.

Dříve měl hrdina dle Hájka vždy pravdu a byl velkým řečníkem. Postupem času se po něm chtělo, aby měl správný třídní původ a aby se choval správně na pracovišti. Takto skutečný hrdina vypadat nemohl – měl by být vidět jeho charakter, jeho vlastnosti, jeho zápolení s nelehkými úkoly. Možnosti měl ale „hrdina“ značně omezené, neboť jednala jen podle toho, zda to bylo nebo nebylo v zájmu společnosti. Hájek zmiňuje Řezáče a jeho Nástup, kde jsou různí hrdinové, kteří zápolí se „zlem“ a kteří si prošli útrapami války. I když jsou to hrdinové, nedostáváme se k jejich „duši“, jsou pohlceni aktuální situací a nedokáží ji přesáhnout.

V literatuře se také objevuje nový pojem „kolektivní hrdina“. Jak již napovídá název, hrdina není jen jeden, ale je to celý kolektiv reprezentovaný „typickým“ hrdinou. I když se autor snažil zdůraznit důležitost společenství, což bylo správné, nemělo to příliš velký význam pro literaturu, neboť kolektiv nahrazoval jedince, čtenář se nesetkával s hrdinou, jenž měl konkrétní „lidské“ vlastnosti.

⁶ Hájek Jiří, Současná próza a náš dnešní život, Literární noviny č. 9, 1954

⁷ Hájek Jiří, Současná próza a náš dnešní život, Literární noviny č. 9, 1954

Hájek se také zaměřuje na téma práce v literatuře. Ve velké míře se v literatuře objevuje vztah člověka a práce, hrdina se věnuje technickým a pracovním věcem. Na úkor toho se do pozadí dostává vztah muže a ženy. Řešení technických problémů zamezovalo nejen zobrazení charakteru postav, ale i vztahů mezi nimi, literatura se zabývala pouze pracovními úkony. Objevovaly se názory, že téma práce bylo již vyčerpáno a že lidé o ní nechtějí číst, ale naopak se bavit.

Rozebrala jsem novinové články pojednávající o modernosti v literatuře a dnešním životě. Pro přečtení veškerého materiálu jsem zjistila, že tito zmiňovaní autoři měli na moderní literaturu a dnešní svět podobný, ne-li stejný názor. Za základ modernosti považovali osobní zkušenosti člověka i zkoumání jeho psychiky – a v tom spočíval onen „moderní přístup“ k literatuře.

6 ZNÁMÉ TEXTY

6.1 ZBABĚLCI

Děj románu se odehrává během květnové revoluce 1945 v malém městě Kostelci. Autor popisuje události osmi dnů. Hlavním hrdinou je dvacetiletý „pásek“ Danny Smiřický. Danny má rád jazz a sám hraje se svými přáteli.

1. den

Román začíná tím, že se naši mladí hrdinové setkávají při své oblíbené činnosti – při hraní. Na první pohled se zdá, že jsou všichni bezstarostní a že to, co se děje venku, nemá žádný význam. Danny se při hraní neustále zaobírá Irenou – dívkou, kterou miluje, nebo si to alespoň myslí. Irena ale chodí s horolezcem Zdeňkem.

Veselou atmosféru naruší vzpomínání Benna na koncentrační tábor. Danny zůstává osamocen a zjišťuje, že on nemá nikoho, komu by na něm záleželo tak, jako Bennově dívce na Bennovi.

2. den

Autor popisuje veškeré dění kolem revoluce. I Danny je jaksi slavnostně naladěný. Obléká si svůj nejhezčí oblek a vyráží do ulic oslavovat s přáteli. Začernovaly se německé nápisy, lidé chodili ve svátečních oblecích. Atmosféra je ale narušena, jsou tu němečtí vojáci. Danny se snažil být hrdinou i přes to, že se bál. Nedělal to kvůli sobě, ale kvůli Ireně. Domníval se, že kdyby byl za hrdinu, Irena by opustila Zdeňka.

3. den

Danny odchází do skladu za Přemkem a partou. Žene ho touha po samopalů a možná i malém hrdinství, aby se mohl blýsknout před Irenou. Chlapi se rozhodují, zda se účastnit odboje, či nikoliv. Někdo je pro a někdo zase proti. Nakonec se rozhodnou jít do pivovaru, kde se shromažďovali lidé, kteří se chtěli účastnit revoluce. Danny s partou si naivně mysleli, že zbraně, které měli s sebou, jim budou ponechány. Bohužel hned na začátku jim jsou odebrány. Chlapcům se to nelíbilo, a tak byl Přemek uvězněn. Všichni byli rozděleni do šestičlenných hlídek a v takovéto sestavě hlídali po městě. Den končí tím, že Danny se svou jazzovou partou utíkají z pivovaru přes plot.

4. den

Danny zůstává doma s horečkou. Celý den jen leží, nechává se obskakovat maminkou a přemýšlí. Přemýšlel o tom, jak půjde studovat do Prahy, kde potkává dívku, kterou bude vážně milovat a ona bude milovat jeho. Přemýšlí o Ireně, o tom, jak jí vyznával lásku a snažil se ji přesvědčit, že ji opravdu miluje. Představoval si, jak ji okouzluje svým hraním na saxofon, jehož tak miloval. Jazz a dívky – to byl jeho svět.

5. den

Danny je zdravý a vydává se zpět do ulic, kde se setkává s uprchlíky různých národností. Ujme se skupinky Angličanů, které nejdříve odvede do městských lázní, aby se trochu omyli, a následně jim zajistí ubytování po dobu, kterou v Kostelci stráví. Dále se Danny setkává s židovkami z koncentračního tábora, které v něm vzbuzovaly lítost a trochu i vztek. Konec dne tráví s Irenou a přesvědčováním, že ji miluje a nemůže bez ní být.

6. den

Německá armáda ustupuje a v Kostelci je z toho pozdvižení. Danny se se svými přáteli opět vydává do pivovaru, kde se tentokrát podrobují vojenskému výcviku. Hlídkám se ale také nevyhnou. Po návratu z jedné takové hlídky se dozvídají, že přijíždějí Rusové – tím hasnou jejich šance na revoluci. Danny myslí na Irenu a na to, jaké by to bylo stát se hrdinou – samozřejmě kvůli Ireně. Až tento den dochází k opravdovému střetu, kdy do města vjíždí německý tank a nastává panika a strach. Do města se hrnou německé tanky, a tím získává Danny příležitost k tomu stát se hrdinou. Konečně se mu dostává do rukou zbraň, po které celou dobu toužil. Setkává se také s Přemou, jenž utekl ze sklepa, kde byl uvězněn. Společně se vydávají do skladu pro kulomet, aby se s nepřáteli mohli utkat sami. Po úspěšném odstřelení německých tanků je Danny s Přemkem na cestě zpět do pivovaru. Tam se setkávají s poměrně nepříjemným úkazem – lidé doslova popravují Němce.

7. den

Další den pokračuje poprava Němců. Tato věc se Dannymu nelíbí, a proto odchází za Irenou, která ale hledá svého přítele Zdeňka. Danny se pokouší Ireně všemožně pomoci.

Líbí se mu její přítomnost a to, že se cítí být potřebný. Na chvílku se stává Ireniným ochráncem.

8. den

Celý román končí vítáním sovětských vojáků. Celé město bylo shromážděné na náměstí, kde došlo k dalšímu konfliktu – německý voják začal střílet. Naštěstí ho sovětští vojáci zneškodnili. Danny bloumá městem a vyhlíží Irenu, která se již shledala se svým přítelem. Dannymu zbyl jen saxofon. Se svou kapelou pak hraje Angličanům na rozloučenou.

6.2 LEGENDA EMÖKE

Děj knihy se odehrává na venkovské rekreaci, kde je hlavní postavou redaktor, kterému se zalíbí Maďarka Emöke. Nepřitahuje jej jen fyzicky, nýbrž je okouzlen její primitivní naivní vírou. Doslova ho to fascinuje. Emöke se k víře dostala až po smrti manžela. Ze svého života odstranila sexualitu, fyzično, a zasvětila se víře. Redaktor se postupně s Emöke sblíží, a to neujde závistivému učiteli, jenž na redaktora žárlí. Na konci pobytu namluví Emöke, že je redaktor v Praze ženatý. Ten ovšem nedokáže nic vyvrátit, i když to pravda není.

V druhé části příběhu se odehrává pomsta, kterou nachystá redaktor na učitele. Ten nedokáže pochopit pravidla triviální společenské hry a redaktor je spokojen s jeho ponížením. Po příjezdu domů se vše navrací do zajetých kolejí a o kontakt s Emöke už redaktor nestojí.

Zde se objevuje takový milostný trojúhelník. Redaktor i učitel touží po krásné Emöke. Redaktor je tak trochu proutník a učitel chce získat Emöke (zřejmě ze ctižádosti).

To jsou ti muži vážně tak bezcitní? Vážně se snaží ženu získat za každou cenu? Tyto otázky si může čtenář klást po přečtení textu. Můžeme tvrdit, že se setkáváme s autorovým záměrem a jeho hýbáním postav po šachovnici.

7 MÉNĚ ZNÁMÉ TEXTY

7.1 BABYLÓNSKÝ PŘÍBĚH A JINÉ POVÍDKY

V 60. letech Škvoreckému vychází *Legenda Emöke*, rovněž vychází druhé vydání *Zbabělců, Konec nylonového věku a Babylónský příběh a jiné povídky*. Poslední zmiňovanou povídkovou knihu vydává Josef Škvorecký v roce 1967. Tato kniha obsahuje sedm povídek, které budou dále představeny.

Píseň zapomenutých let

Tato povídka se odehrává v jednom hudebním klubu, kde na sebe náhodou narazí dva známí. Venuše a Miroslav. Miroslav vzpomíná na to, jak kdysi na vojně provedli nepovedený kousek se stojánky na noty, když hráli se svou kapelou. Tento vtípek se jim však vymstil. Ti, co hráli v kapele, dostali trest a slečna, která zpívala, byla vyhozena z konzervatoře. Tou dívkou byla právě ona Venuše. Společně vzpomínají na dávné doby. Miroslav si vybavuje Venušin zpěv. Když ale otevře oči, tak si uvědomí, že vše už je dávno pryč.

Kontrastem je zde Miroslav a Venuše. Oba jsou z „nižší třídy“ – on pracuje kdesi v Liberci ve fabrice a ona je zpěvačkou kapely. Zároveň je Venuše opakem Miroslava. Venuše se musí snažit, aby měla místo, aby měla s kým a kde zpívat. Miroslava tohle vůbec netrápí.

Tato povídka na čtenáře dýchá trochou melancholie. Miroslav vzpomíná na dávné časy, na to, jak mu bylo dobře. Pak se ale vrací do přítomnosti a zjišťuje, že vše, co bylo, je už dávno zapomenuté.

V textu se mimo jiné objeví jméno Evy Pilarové – Škvorecký se nikdy netajil tím, že Evu Pilarovou velmi obdivuje, až zbožňuje.

Z pohledu čtenáře mi přijde, že Miroslav byl do doby, než potkal Venuši, poměrně bezstarostný. Když mu ale Venuše řekla, že ji kvůli nim vyhodili z konzervatoře, tak si začal uvědomovat to, co způsobili. Zůstala v něm jen hořkosladká pachut' písně dávno zapomenutých let.

Tři mládenci v peci ohnivé

Tři mládenci se pohybují po ulici, kde obdivují dívky, které míjí. Jeden, jenž příběh vypráví, si uvědomuje, jaká je mezi lidmi bariéra, tlustá zeď, jež vzniká i jen pouhým nedorozuměním. Kolem nich chodí různé dívky, ale ani jedné nestojí za to se na mládence podívat. Když je brouzdání ulicemi omrzí, chtějí se uchýlit do baru, do něhož stejně nevstoupí. Cítí se podvedeni.

Protínají se zde dva světy. Svět mužský – mladíci se snaží působit nenuceně, ale přitom by byli jistě rádi, kdyby s nimi nějaká dívka promluvila. A pak je zde svět ženský – dívky se nosí s nosánky nahoru a předvádějí se.

Z mého pohledu mohu říci, že zde nacházím něco podobného jako u Zbabělců, také zde se chlapci snaží okouzlit dívky, ale ne násilím, berou to spíše jako hru, i když to v nich zanechá možná trochu lítosti. A dívky – koketují, flirtují, ale žádnému nepodlehnou nebo ho dokonce ani nepozdraví.

Eva byla nahá

Tato povídka je jako jediná trochu usměvavá. Hlavním hrdinou a zároveň vypravěčem je malý chlapec, jenž se bezmezně zamiluje do holčičky s copánky. Udělal by pro ni vše, i když by se mu ostatní smáli. Již od mala si hrál na gentlemana. Povídka končí tím, že se jdou se svou učitelkou chlapci i ona dívenka, koupat. Eva však nemá plavky. Když to chlapec uvidí, zachová se jako rytíř – jde se svými kamarády na zmrzlinu, aby se holčička nemusela stydět.

V této povídce se objevuje poměrně radostné dětství, kdy si děti spolu hrají, ale na druhé straně zdi se hitlerjugend učí disciplíně. Mají povinnou večerku a pravidla, která musí dodržovat. „Naše“ děti mají na rozdíl od nich volný program. I když jsou zde možná menší sociální rozdíly mezi dětmi, všichni se k sobě chovají hezky. A opět zde Škvorecký ukazuje na dívčí křehkost a na „mužské hrdinství“ až rytířství. Proč by jinak odcházel s kamarády, když se dívenka objevila zcela nahá a rudá studem?

Můj táta haur a já

Příběh nejdříve malé holčičky Lucinky, která to se svým otcem neměla lehké. Jednou byl na ně zlý a mlátil je, jindy by jim snesl modré z nebe. Tatínkovi se moc pracovat nechtělo.

I přes to se ale snažil najít si práci, aby mohl zaopatřit rodinu. Stěhovali se z místa na místo. Jednou měli byt velký jako palác, po druhé se tam sotva vešli. Lucie se sestrou pobývala i v domě pro chudé děti. Do školy chodila jen v jednom oblečení, když se ušpinilo, musela zůstat doma, dokud ho maminka nespravila.

Když byla Lucie větší, zajímal se o ni chlapec. Bohužel kvůli oblečení a tomu, že neměla peníze, to vše skončilo dříve, než to začalo.

Povídka končí tím, že její otec odjel pracovat, a když se dlouhou dobu neozýval, dala po něm rodina pátrat. Jak se ukázalo, jejich tatínek utekl do Austrálie a velmi své rodině spílal za to, že mu nevěřila a nikdy ho nechápala.

Od jiných povídek se tato liší silným sociálním kontextem. Je zde patrný rozdíl mezi nižší a vyšší společenskou vrstvou. Kvůli rozdílům docházelo k potyčkám, zklamání a pláči. Druzí si mohli dovolit krásné šaty, krásný byt a Lucie musela být spokojená pouze s jedním oděvem a jedním spodním prádlem.

Vypravěčem je zde zase žena, což u Škvoreckého povídek není moc obvyklé. Podle toho, co uváděla Zdena Salivarová (Škvorecká) v knize Samožerbuch (1991), je tato povídka inspirovaná jí a jejím otcem Jaroslavem Salivarem, jenž měl stejné problémy jako otec v této povídce.

Babylónský příběh

Do Prahy přijíždí američtí vojáci, po nichž chtějí dívky jen nylonky, cigarety a čokoládu. Mezi nimi je také náš voják, jehož se ujme mladá dívka Maggie, jež od něj očekává to samé, jako ostatní dívky od jiných vojáků.

Američan je ale celý zhavý do památek. Dívku vedle sebe jako by neviděl. Navíc ona moc dobře anglicky neumí, takže se jejich konverzace skládá jen z krátkých frází. Večer vezme ale otěže do svých rukou Maggie, opije se a snaží se vojáka svádět a ten nakonec přeci jen „podlehne.“ Při odchodu jí na židli zanechá nylonky a pár dolarů.

A proč zrovna Babylónský příběh? K tomu mě napadá pouze jedno. Směs jazyků, neporozumění a zmatení. Tak jako tomu bylo v Babyloně, tak je tomu i tak v této povídce, kde se střídá čeština, angličtina, a dokonce i němčina. Hrdinové jsou zmateni navzájem i sami sebou.

Nejvýraznějším rysem je možná to, že voják měl naprosto jiné priority než Maggie, chtěl objevovat, zkoumat, zajímaly ho dějiny a památky. Hlavním motivem Maggie bylo ho svést a získat to, co chtěla (cigarety a nylonky). Setkáváme se s tím, že žena „uháněla“ muže,

zatímco u většiny Škvoreckého povídek tomu bylo naopak. Nejdůležitější je však jazykový propletenec. Ale i přes všechna nedorozumění a komunikační šumy se přeci jen spolu dva dorozumí. Ale za jakou cenu?

Počátek mé literární dráhy

Tato povídka je poměrně humorná. Začíná tím, že se do lázní přijel rekreovat spisovatel Jim McKinley alias Jiří Rychtr, jenž se měl údajně léčit, a proto nezvládá napsat knihu. Tuto zodpovědnost přenechává Ulrychovi a mladému spisovateli, jenž je v této povídce vypravěčem. Zatímco se oba do psaní vrhnou s vervou a nadšením, pan Rychtr chodí za vypravěčovou krásnou sestrou a o to, jak probíhá práce na jeho knize, nejeví zájem. Ten projeví, až když odjíždí domů se zlomeným srdcem. Nakonec se ukáže, že skoro celou knihu předělá k obrazu svému a hlavně podle blond sestry, jež o něj ale už nejeví zájem.

Celá povídka se opět odehrává v tzv. vyšší společnosti. Lidé chodí na večírky nebo hrají tenis, jen ti dva mladí spisovatelé neznají nic jiného než zdi bytu, v němž se použít do dobrodružství zvaného literatura. Spisovatel Jiří Rychtr působí tak trochu nafoukaně a povrchně, ostatně proč by si jinak český spisovatel dával jméno cizího původu? Navíc věděl, jaká je moc peněz. Slíbil Ulrychovi a jeho příteli finanční odměnu, na kterou se „ne“ říci nedalo. Věří, že penězi překryje svoji neschopnost. Opět je tu lehce naznačen kontrast mezi sociálně slabšími lidmi a lidmi, kteří nemají hluboko do kapsy. To je společné pro více povídek.

Bassaxofon

Tato povídka je ze všech nejdelší. Jak už napovídá název, děj točí kolem hudebního nástroje. Hlavním dějištěm je město Kostelec, kde jednoho dne mladý chlapec uvidí bassaxofon, jenž ho přitahuje jako magnet. Sám hrál na saxofon, ale bassaxofon byl jeho sen. To ještě nevěděl, do čeho bude zapleten. Starý pán ho odvede do hotelu, kde se má odehrát koncert. Všichni členové kapely jsou něčím zvláštní – buď vzhledově, anebo povahově, a hlavně jsou to všichni Němci. Mladík až po nějaké chvíli pochopí, že muzikanti potřebují někoho, kdo umí hrát na bassaxofon, neboť jejich přítel usnul velmi tvrdým spánkem.

Chlapce sice děsilo, že by mohl mít problémy kvůli tomu, že hrál v německé kapele, už tak měl problém s jedním německým vojákem. Nakonec ale svolí a zahraje si s nimi v převlečení. Nakonec se ale původní bassaxofonista probudí a mladíka vyhodí z jeho místa.

V této povídce stojí v opozici mladík, za kterého můžeme považovat Dannyho, a německá kapela. I když jsou členové kapely starší než on, intelektuálně je převyšuje.

Celá povídka se nese v duchu melancholie a tklivé melodie bassaxofonu. Koncert, jež odehráli, nebyl vůbec veselý, naopak, melodie byla tesklivá, smutná, ponurá, jako by do ní všichni dávali celou svoji smutnou duši a svůj smutný život i nejistou budoucnost.

7.2 KONEC NYLONOVÉHO VĚKU

Povídka začíná přípravou Jiřiny, „obyčejné holky“, na poslední ples Amerického ústavu, jež se koná po únorovém převratu 1948. Jiřina nemá zrovna míry modelky, a tak se na sebe dívá kriticky a neustále myslí na svou přítelkyni Noru, jež se vdala, je krásná a má se velmi dobře. Na ples Jiřinu doprovází její bratranec Sam, jenž je zamilovaný do Ireny Hillmanové. A tuto skutečnost Jiřina nemůže překousnout. Děj se přesouvá k Ireně a jejímu muži Robertovi. Irena je velmi marnivá, neustále se lituje a poukazuje na to, že už není mladá, spíše než radostně působí velmi smutně. Její muž ji neustále obviňuje z nevěry a milostného poměru se Samem.

Dále se dostáváme k Montymu, učiteli, kterého čeká nedobrovolný odjezd do pohraničí, kde má působit v malé vesničce. Je osamocen, nemá nikoho, komu by na něm záleželo a kdo by mu z této svízelné situace pomohl. Nezbyvalo mu nic jiného než se s touto situací smířit.

Nakonec tu máme mladíka Franciho, saxofonistu jedné kapely, jenž není ani tak dobrý, byl přijat pouze ze slušnosti a nouze. Bohužel nebo spíše pro něj bohudík se ukáže, že nebude moci tuto roli plnit, protože má problémy s plícemi.

Skoro všechny postavy se setkávají na plese. Zde také dochází i ke konfliktu Sama a Roberta. Toho využívá Jiřina a snaží se Ireně namluvit, že se měl Sam ženit a že je nešťastný. Irena však zná celou pravdu a není jí jasné, proč tohle Jiřina dělá. Ta se navíc snaží poštvat Roberta proti Samovi.

Najednou se zde sejde několik mužů, kteří měli či mají něco do činění s Irenou – Monty, Sam, objeví se i Pedro, Irenin bývalý přítel, jenž se i přes to, že má přítelkyni, snaží získat zpět srdce Ireny, ta ho ale odmítá stejně jako Montyho.

Celá povídka končí rvačkou mezi Robertem a Samem. Sam zůstává ležet na zemi a Robert si odvádí Irenu domů.

Ukazují se zde silné sociální a emocionální rozdíly. Děj povídky se odehrává na plese, kde se pohybují lidé z vyšších vrstev. Výjimkou je zde ovšem Jiřina. Možná proto, že se cítí odstrčená, jiná, se snaží strojit rozbroje mezi těmi, jimž na sobě záleží. Silným protikladem je zde i to, že na začátku povídky potkává Sam v tramvaji dívku, která je oblečena v montérkách a na hlavě má šátek. Na druhou stranu jsou tu lidé oblečení elegantně ukazující na svůj blahobyť a peníze.

Můžeme zde vidět, jak důležitá byla protekce a známosti, Monty nemá žádného vlivného známého, jenž by mu mohl zajistit, aby zůstal dále v Praze, Pedro zůstal s přítelkyní jen proto, že její tatínek byl „velké zvíře“ v podniku, kde měl nastoupit.

Zatímco v jiných Škvoreckého povídkách vystupuje Irena jako „hloupá“ dívka, která byla popisována jen fyzicky, v této povídce je tomu úplně jinak. Irena je zde vyobrazena jako žena na úrovni, která má své sny, tužby. Ale většinou upadá do melancholie a vzpomínek. Co má ale společné s Irenou ze Zbabělců, je to, že je opět věrna jednomu muži. Od Sama se sice nechává hýčkat, vodit za ruce nebo líbat, ale nic jiného mu nedovolí. Tělesně se oddává jen svému muži Robertovi.

Možná poprvé se zde setkáváme s prvkem žárlivosti, jež byl použit se záměrem ublížit. Vidíme to u Jiřiny. Chtěla se pomstít, nebo „zapadnout“? Nebo chtěla jen také někam patřit? A bylo jí to k něčemu? Jiřina se možná cítila ostrčená, chtěla být také milována a obdivována. Trpěla tím, že ji nikdo nechtěl, a její okolí jí to možná dávalo trochu najevo. Místo toho, aby se hrála na výsluní, se naopak ještě více ponížila.

Když se zamyslím, proč Škvorecký pojmenoval tuto povídku Konec nylonového věku, napadá mě jen jedna věc. Nylon a nylonky. V Babylónském příběhu byla jasná ukázka toho, že dívky od Američanů dostávaly mimo cigaret a čokolády také nylonky. Nylon tak můžeme považovat za jakýsi symbol první republiky nebo doby těsně poválečné.

Na rozdíl od jiných Škvoreckého knih je Konec nylonového věku a Babylónský příběh a jiné povídky něčím zvláštní – příběhy jsou propracovanější a komplikovanější. Také je zde propracovanější sociální problematika a charakteristika postav. Zatímco u Zbabělců je to trochu jinak. Zbabělci jsou napsáni zdánlivě humorně, zatímco obě již zmiňované povídky v sobě nesou prvky melancholie, vzpomínek a snů. Člověka to chytne za srdce a čtenář tendenci spíše přemýšlet o době, kterou třeba nikdy nepoznal.

7.3 PŘÍBĚHY O LÍZE A MLADÉM WERTHEROVI A JINÉ POVÍDKY

Abych ukázala, že Josef Škvorecký vážně byl spisovatelem mnoha tváří, vybrala jsem si pro srovnání ještě jednu knihu, z které jsem vybrala pár povídek pro srovnání. Tato kniha se jmenuje Příběhy o Líze a mladém Wertherovi a jiné povídky.

Komplex méněcennosti

Vypravěč (zřejmě Danny) se snaží zalíbit dívce, ta se zajímá o knihy a přijde mu, že je na mnohem vyšší intelektuální úrovni. Obává se cokoliv říct jen proto, aby se neztrapnil. Místo toto, aby se zapojil do hovoru a snažil se dívku okouzlit tím, co ví on, jen mlčí, poslouchá a do rozhovoru zasahuje jen minimálně, sám přitom vede vnitřní monology. Na konci ho vyvede z omylu jeho přítel, kterému se se svými obavami svěří. Sama dívka nevěděla, o čem mluví, snažila se být jen zajímavá. Jeho obavy tak byly naprosto zbytečné.

Neurčité kontury

Tato kapitola je velmi smutná. Hlavním hrdinou, kterému umírá jeho milovaná maminka, je známý Danny Smiřický. Když sedí u jejího nemocničního lůžka, přemýšlí nad tím, jak se o něj starala, vždy tu pro něj byla, vždy o něj měla starost. Milovala ho celým svým srdcem, on to bral ale jako samozřejmost, více se zajímal o dívky, které „miloval“. Má vztek na Irenu, protože jen kvůli ní zapomínal na svou maminku. Neuvědomuje si, že si za to všechno může vlastně sám.

Věk nylonu

Povídku známe také jako Babylónský příběh, tato je však více rozvinutá. V Babylónském příběhu se nám objevuje jako hlavní postava Maggie a americký voják. Věk nylonu je obohacen opět o „našeho“ Dannyho. Jeho lásku k Ireně vystřídá láska k Líze – háčkem je to, že je opět zadaná. Danny jí nadbíhá, jenže ona, jako tomu bylo u konce nylonového věku, nemůže svého manžela podvést.

Nakonec se Danny seznámí v jednom baru s Maggie. Dozvídá se, že její přítel je uvězněný a pokusí se ho z vězení dostat. Bohužel ale marně. Povídka končí tím, že se Danny

a Maggie chtějí vzít. O tom, že je Danny ženatý nebo alespoň zasnoubený, se ale v jiných povídkách nedozvídáme.

Škvorecký jako u jiných knih poukazuje na mravní čistotu žen. Věk nylonu stejně jako Konec nylonového věku značí pro Škvoreckého určité období. Jak už bylo zmíněno, může to znamenat konec nylonek, všeho amerického, může to ale také znamenat nostalgii nad koncem něčeho blízkého.

Zákon džungle

Danny se stěhuje do Broumova, kde má působit jako učitel. Opouští známé prostředí a také Lízu – svůj nedosažitelný ideál. Jediné možné ubytování bylo v klášteře, jenž byl obydlen anglickými duchovními. To se ale moc nezamlouvá učitelskému sboru. Danny se rozhodne si opatřit jiné a lepší ubytování. K tomu využije známosti ze svého rodného Kostelce. Celou dobu ho sžírají vzpomínky na Lízu – co dělá, zda i ona na něj vzpomíná tak, jako on na ni.

Stínohra

Danny se opět navrácí do Prahy, kde se konečně setkává s Lízou. Ta je k němu však chladná a odmítá ho. Danny je zoufalý a neví, co má dělat. Nakonec přeci jen ožije, vzpomene si na Dagmar, dívku, která mu kdysi nahrazovala Irenu. Teď měla být náhradou i za Lízu.

V Dannyho hlavě se začne rozvíjet plán. Vezme Dagmar do baru tančit a pak se uvidí. V baru se ji snažil opít, měl v plánu si ji pak odvést domů a tam se zmocnit jejího těla. Přišlo mu to jako velmi dobrý nápad. Potřeboval zapomenout na Lízu! I přes to, že se Dannymu povedlo Dagmar opít, nic s ní neměl a nakonec opět odcházel sám domů bez doprovodu.

Špinavý, krutý svět

Hlavním hrdinou je tu opět Danny. Tentokrát se dostává do spárů dívky jménem Jana. Je k něm doslova přisátá jako klíště. Snaží se, aby si ji Danny vzal za ženu. Ten jí to slíbí i přes to, že Janu nemiluje. Jana se nelíbí ani Dannyho otcí. Vadí mu, že nic neumí a že je spíše zaměřená na módu. Dannyho vysvobodí až mladík, kterého s Janou potká. Je rád, že

nemusí vymýšlet plán útěku. Na konci za ním Jana stejně přichází, jestli si ji chce ještě vzít. Danny ji s klidným srdcem odmítne.

V této povídce se vymění role. Místo toho, aby Danny, nebo jakýkoliv mužský hrdina, se pokoušel dobýt ženské srdce, je tomu zde naopak, muž je tím, kdo je uháněn a nedobrovolně lákán do spárů ženského důvtipu.

Epilog s dcerou boží

Další příběh s Dannym jako hlavním hrdinou. V této povídce Danny popisuje, jak se seznámil s Lízou neboli dcerou boží. Na rozdíl od jiných povídek objevuje se zde podrobný popis prostředí, vztahů a nálad všech postav. Problémem je zde to, že Líza chodí s Robertem (jistá podobnost s Koncem nylonového věku), je tak trochu „potvora“ – ostatní dívky pomlouvá a shazuje, sebe staví nad ně, považuje se za něco víc. Velice ráda se plete do věcí, do nichž jí nic není.

V této povídce Škvorecký možná poprvé neukazuje něžnost a čistotu ženy. Ukazuje naopak to, že něžné pohlaví nemusí být vůbec něžné.

Panta rhei (všechno plyne)

Hrdinou je zde opět Danny. Tentokrát si našel dívku Julii, u které trávil většinu svého volného času. Rodinu Julie navštěvovala jakási paní redaktorka, která si neustále na něco stěžovala, na dobu, na lidi, na mravy. Nakonec je paní redaktorka nasazena do továrny. Nejdříve nad vším ohrnuje nos, ale nakonec si tam zvykne, protože si jí začne všimnout její zaměstnavatel. Danny ani rodina jeho přítelkyně s ní ale nechtěli mít nic společného. Danny se s Julií nakonec rozchází, když ale potká po nějaké době paní redaktorku, nestačí se divit: ona má na kabátě žlutou hvězdu.

Danny zde neplatí za záletníka, jakého známe, ale naopak má známost, která mu bohužel ale dlouho nevydržela. Za zmínku určitě stojí i samotný název. Panta rhei, neboli všechno plyne. Jenže co plyne? Mohla bych říci, že plyne čas. V této povídce se toho v průběhu času stalo poměrně hodně.

Pravdy

Vypravěčem je s největší pravděpodobností Danny. Zde popisuje, jak dělal průvodce Američanům. Ani trochu ho to nebavilo a dělal to spíše z donucení. Když ale potká

americkou dívku, tak trochu pookřeje. Snaží se ji vyzvat k tanci, ale ona odmítá. Danny je poněkud rozladěný, ale nevzdává se. Dá se s ní do hovoru, jenž ale nesměřuje tam, kam by Danny chtěl. Dívka se nakonec urazí a odejde. V tu chvíli si Danny všimne, že dívka má pouze jednu nohu.

Škvorecký vulgarismy neužíval, dokonce se sám před nimi údajně červenal. V této povídce ale jimi nešetří.

Práce pro kádrováky

Povídka se nejspíše odehrává v únoru 1948. Danny si našel dívku jménem Julie a právě u jejích rodičů se Danny setkává s doktorem Bohadlem, hlavním hrdinou této povídky (známe ho jako postavu z románu Zbabělci). Při každé návštěvě z doktora číselná nervozita a možná trochu strach z komunistů, nevěděl si rady, co si má počít. Aby se „zachránil“, přidal se nakonec k nim. Své činy a rozhodnutí ospravedlňoval tím, že se musí pomáhat, kde se dá. Každou návštěvu toto opakoval a snažil se tomu sám věřit.

Malá pražská matahára

Danny se v této povídce seznamuje u svých přátel Lízy a Roberta s Geraldinou – velmi pěknou, ale zadanou dívkou. Dívka se mu velice líbí, a to neujde Líze a jejím přátelům. Líza, její partner Robert a Danny se vsadí, zda se Dannymu povede svést Geraldinu. Dle očekávání se mu to bez sebemenších problémů povede a sázku vyhraje. Začne se s Geraldinou více scházet, ale nakonec je ona i se svou matkou uvězněna pro podezření ze špionáže.

Ačkoliv je Geraldina zadaná, dovoluje Dannymu intimnosti. S něčím podobným se setkáváme také u Zbabělců (u Dannyho a Ireny).

Dobře prověřená Lizetka

Lizetka neboli Líza. Do té byl Danny zamilován. Tato povídka ukazuje, že vážně stačí jen hezká tvář. Díky tomu, jak Lizetka vypadala, měla vše mnohem jednodušší. Danny byl vyhozen z fakulty, protože se nelíbil kvůli svým názorům a postojům. Lizetka na ní zůstat mohla, protože byla příliš krásná a velmi vynalézavá. Svě krásy využívala nejen na fakultě, ale také v práci. Vždy byl vyhozen někdo místo ní. Lizetka mohla všechno.

Karpatovo blues

Tato povídka vypráví příběh Dannyho kamaráda Karpaty, jenž má velké problémy. Ožení se, a jelikož nemají kde bydlet, zažádají o byt. Tím nastává věčný boj o body, aby mohli byt získat – zkouší bydlet podvodem u svých známých, snaží se dostat body také za dítě. I přes veškeré snahy se jim to bohužel nedaří. A vždy, když toho chtějí docílit podvodem, někdo na to přijde.

8 POSTAVY

Zamýšlím-li se nad postavami analyzovaných knih, musím do popředí Škvoreckého postav, postavit Dannyho.

Daniel (Danny) Smiřický

Postava Dannyho není ničím zvláštním výrazná, nemá žádné velké tajemství a jeho činy jsou poměrně předvídatelné, dle mého názoru bychom tuto postavu mohli zařadit do okruhu postavy definice, protože se Danny nijakým způsobem nevyvíjí.

Poukázat můžeme na jeho jméno. I přes to, že se jmenuje Daniel, autor ho představuje jako Dannyho. Záliba v anglickém jazyce?

Postava Dannyho a postava autora nám postupně může splývat v jednu osobu (Hodrová uvádí, že se postupně objektivita autora může vytrácet a stává se z něj postava knihy.)

Postava velmi podobná autorovi v lásce k jazzu a saxofonu, proto se většinou mluví o autobiografické postavě a sám autor to nepopírá (V knize Samožerbuč (1991) Škvorecký uvedl, že příjmení Smiřický našel v rodinné kronice, kde se tak jmenoval člověk, jenž měl potyčky se Škvoreckého rodinou).

Danny působí jako inteligentní mladý muž, jenž i během války dokáže bez větších problémů myslet na dívky. Byl hlavním hrdinou Zbabělců, ale objevuje se také v jiných Škvoreckého dílech. Ve Zbabělcích je Danny konstruován možná jako typický chlapec, s jímž „mávají hormony“, neustále se snažil získat přízeň Ireny, jež však neohodlala kvůli němu opustit svého přítele Zdeňka. Danny měl ale v „záloze“ i jiné dívky. Když mu to nevyšlo s Irenou, začal „miloval“ Dagmar, Maggie nebo Lizetku.

I přes veškeré snahy svádění a přemlouvání měl vždy své hranice slušného chování, jež za žádnou cenu nepřekročil. Nebyl vulgární ani násilný, mohli bychom říci, že jeho přijímání odmítnutí, byl projev gentlemanství a rytířství.

Stejně jako Škvorecký měl Smiřický „dvě tváře“ – v jednu chvíli byl hrdinou, jenž měl chuť se prát s celým světem, jindy byl zas svůdník, před nímž si nemohla být žádná dívka jistá. Ovšem dívky i jeho zamilovanost byly pomíjivé, pouze láska jeho maminky, která se o něj starala, byla stálá a pravá.

Irena

Objevuje se stejně jako postava Dannyho v několika Škvoreckého knihách a v každé je líčena podobně, ne-li stejně. Možno ji označit jako postavu definici, o jejím nitru nevíme nic, je „prázdná“, bez tajemství. Mohli bychom také o ní uvažovat jako o postavě hypotéze? Autor nám nepodává informace o nitru postavy, ale o jejím zevnějšku. Přesto bych se přiklonila k postavě definici, stejně jako Danny se nevyvíjí, zůstává „neživou“ součástí Dannyho života.

Můžeme si položit otázku, proč Irena byla na Dannyho „hodná“ Bylo to snad z lítosti? Nikoliv - Irena je něco jako „autorův“ konstrukt, je Škvoreckým stvořená jako Dannym milovaný, neměnný, nedosažitelný idol. Mohla toto být vůbec láska?

Irena měla svého přítele Zdeňka, a přes to nechávala Dannyho, aby ji „dobýval“, nikdy se ale mezi nimi nic nestalo. Tak byla Irena napsaná. Měla v Dannym jistotu. Věděla, že by ji miloval pořád, že by se jí nikdy „nenabažil“. A to jí imponovalo. Kdyby spolu ale začali chodit, vydrželo by jim to? Jak jsem již zmínila: Škvorecký konstruuje Irenu jako nedosažitelnou, a proto věčně přitažlivou.

Tak jako je Danny do jisté míry odrazem autora, je i Irena napsána podle skutečné osoby, a to podle Jaroslavy Vojtíškové, jedné z jeho platonických lásek. Škvorecký na ni v knize Samožerbuch (1991) také vzpomíná:

„Ano, lidé jsou nevypočitatelní. Po Zbabělcích se mnou Irena přestala mluvit, ačkoliv jsem o ní psal tak krásně, dokonce jsem jí narovnal nohy do O....“⁸

Harýk

Tato postava se v knize příliš neprojevuje a čtenář o ní ví opravdu minimum. (Jediné, na co můžeme poukázat, je opět anglické jméno stejně jako u Dannyho zřejmě aby měla kapela americký ráz). Jak již bylo zmíněno, některé postavy byly napsány podle skutečných osob ze Škvoreckého okolí a výjimkou nebyl ani Harýk, jehož předlohou je známá osobnost Jaroslav Celba, jazzový kytarista a hudební skladatel, autor hudby k animovaným filmům a seriálům.

⁸ Škvorecký Josef, Samožerbuch, 1991

Benno Mánes

I tuto postavu můžeme stěží definovat. Na rozdíl od Ireny a Harýka nás autor sice nechává nahlédnout do nitra postavy, ovšem pouze na začátku knihy, kdy Benno vypráví o koncentračním táboře. Na základě této skutečnosti můžeme říci, že by mohl být postavou hypotézou – nějakým způsobem by se mohl vyvíjet, možná ukazuje jeden z mnoha osudů protektorátní mládeže, na druhou stranu se již v dalším textu s Bennem nesetkáváme tak často, aby mohl být výraznější postavou, tudíž bychom jej mohli považovat za postavu definici – opět slouží jako „pasivní kulisa“. Právě s jeho postavou je spojeno jedno z nejlyričtějších míst knihy: na začátku knihy se setkáváme právě s pasáží, kdy Benno vzpomíná na koncentrační tábor. Tato scéna se objevuje zcela nečekaně po tom, kdy se Danny s partou baví, hrají jazz. A najednou „lágr“... Všichni odcházejí a jediný Danny zůstává stát na mostě a přemýšlí. Uvědomuje si, že svět není jen jazz a dívky, ale existuje také utrpení, které si člověk nedokáže ani představit!

„Zůstali jsme stát uprostřed mostu. Helena se opřela o zábradlí a my jsme se opřeli z obou stran vedle ní. Pohlédl jsem dolů. Pod námi tekla klidná řeka a bylo cítit, jak se černá hladina neslyšně pohybuje. Les napravo byl nízký a temný a stromy na břehu namáčely převislé větve ve vodě. Bylo ticho.“⁹

A přesto - když se podíváme na tyto postavy, můžeme si všimnout, že některé vytvářejí protiklady, jsou jakýmsi odrazem v zrcadle – například Danny a Benno: Benno je jako jediný zadaný a má vážnou známost. Také kvůli své zkušenosti s koncentračním táborem už není tak lehkomyšlný a uvědomuje si závažnost svých činů. Naproti tomu „antihrdina“ Danny nemá ponětí o utrpení, a co se týče dívek, je přelétavý a nestálý.

⁹ Škvorecký Josef, Zbabělci, 1958

V Konci nylonového věku se objevuje klíčová postava Jiřiny.

Jiřina

Zde se u jména zastavovat nemusíme, je české, co se ale u této postavy objevuje, je její popis. Škvorecký se příliš nezabýval zevnějškem postav, u Jiřiny tomu ale je jinak. Autor nepopisoval jen její postavu, nýbrž také její oděv, mohlo to být také proto, aby čtenář pochopil její následné jednání, úlohu v příběhu. A další zvláštností je také to, že nás autor nechává nahlédnout do jejího nitra.

Můžeme se přiklánět k postavě definici, ale můžeme také brát v úvahu, že postava Jiřiny měla jistá svá tajemství a určitě bychom její chování nemohli nebo nemuseli předvídat. Zde by tedy její „klasifikace“ mohla být komplikovanější. Jiřina byla dle autora „oplácaná“ dívka, mohli bychom dokonce říci, že postava Jiřiny byla „hybatelem“ děje.

Záviděla své přítelkyni Noře a dokonce i Samovi, že měli pro koho žít, že měli partnery. Svůj komplex méněcennosti si léčila na ostatních, viz scéna, kdy se snaží od sebe odloučit Irenu a Sama (což se jí nakonec nepovede.)

Jiřina byla vlastně smutná postava. I kdyby se jí podařilo od sebe „rozeštvat“ všechny, kteří se mají rádi, stejně by zůstala sama. Možná by z toho měla radost, ale ta by po chvíli pominula, a byla by to zase ona, Jiřina ze statku, „oplácaná“ holka, kterou nikdo nechce.

Ve Škvoreckého knihách jsem se doposud nesečkala s takto psychologicky propracovanou dívčí postavou. Většinou čtenářům nebylo odkryto nitro postav, u Jiřiny to bylo jiné.

Irena (autorem milované jméno)

S dívkou tohoto jména se již setkáváme u Zbabělců, ale i když jde o stejné jméno, určitě nejde o stejnou postavu. Irena z Nylonového věku je samozřejmě také popsána – její postava, oděv, u této Ireny je ale jiné, že to není jen postavička, která „nemyslí“, naopak dokáže svobodně myslet, uvažovat a rozhodovat se. Má určitá skrytá tajemství, díky autorovi odhaluje své nitro, dalším aspektem je ale také to, že postava se dále nevyvíjela a její chování se dalo občas i předvídat, mohli bychom tedy opět váhat nad postavou definicí i postavou hypotézou. Postava Ireny je „kulisa“, autorem „využívaná“ k rozdmýchávání sporů.

Stejně jako ve Zbabělcích je i zde Irena krásná žena, po které touží snad všichni muži, jenže na rozdíl od Ireny ze Zbabělců je tato přece jiná, i ona ráda koketuje a ráda se líbí

mužům. Nějak jsem tušila, že i ona bude trpět touto „vadou“, má touhy, ale také obavy, je plastičtější, „živá“, více skutečná. Tato Irena se však utápí v minulosti, je až příliš zahleděná do sebe. Je to mladá žena, která má ještě celý život před sebou, ale tráví jej naprosto malichernými věcmi.

Sam

I zde Škvorecký svou lásku k anglickému jazyku promítal do jmen. Sam byl bratranec Jiřiny a velký obdivovatel Ireny. Na muže možná až příliš citlivý a naivní. Snažil se neustále nadbíhat Ireně, trávil s ní veškerou volnou chvíli, jenže ona mu dovolila pouze to, že ji směl vzít za ruku a políbit ji. Spokojil se i s tím málem. Jeho chování mi připomínalo Dannyho, ten se také snažil o Irenu, i když byla zadaná.

Postavu Sama lze dle mého názoru definovat jednoduše: Škvorecký nepopisuje jeho postavu ani jeho oděv, spíše jeho myšlení a pocity, jeho chování bychom mohli předvídat nebo z velké části alespoň tušit. Zařadila bych tuto postavu do okruhu postav definicí - je opět kulisou.

Robert

Robert byl Irenin manžel. Byla to asi jediná mužská postava, které mně bylo trochu líto. Jeho manželka byla krásná a on si to uvědomoval. Tím spíše byl žárlivý a moc mu nepřidávalo, že kolem Ireny se objevoval Sam. Neodkázal si dupnout a vše, co Irena řekla, bylo svaté. Nedokázal pořádně odporovat, i když se o to snažil.

U Roberta nevíme nic o jeho oděvu či jeho fyzickém vzhledu, nemá nitro ani tajemství, nenajdeme zmínku o tom, že by tato postava sama myslela nebo měla nějaké touhy, cíle, také víme, že se nijak dále nerozvíjí. Podle Hodrové bych mohla říci, že Robert je postava definice.

Jak bylo již zmíněno u Zbabělců, Škvorecký vytvářel protiklady postavy – „zrcadlový“ odraz. Robert by měl být protikladem Sama: Sam byl odhodlaný, nebojácný a aktivní, naproti tomu byl Robert ustrašený, pasivní, měl sice „velké plány“, ale nikdy je neuskutečnil.

Monty

Stejně jako Robert není Monty popsán, čtenář se o jeho nitru nic nedozvídá, postava nemá žádné tajemství, proto bych ji zařadila do okruhu postav definicí.

Monty patřil mezi další Ireniny obdivovatele. Když brouzдал ulicemi Prahy a přemýšlel nad tím, co s ním bude, dostal se na ples, kde byla právě Irena. Ovšem vedle ní Robert a Sam. A přesto – pokud bychom se pozastavili nad funkcí této postavy v textu, mohli bychom říci, že jeho postava a situace je naprosto protikladná k postavám Ireny, Sama, Roberta. Monty se totiž nachází v těžké životní situaci, kterou si již zmíněné postavy možná nedokážou ani představit, protože oni patří mezi jakousi pomyslnou smetánku a Monty je jen „pouhý“ učitel.

Pedro

Nevíme, jak postava Pedra vypadá nebo jak se obléká, neobjevujeme jeho nitro, postava nemá žádné tajemství, tudíž se přikláním k postavě definici.

Asi nebude překvapivé, že i jeho spojuje něco s Irenou – je jejím bývalým přítelem. A překvapivé nebude už vůbec, že se o ni opět snaží i přes to, že má přítelkyni. S přítelkyní je bohužel jen proto, že její tatínek je vedoucí v práci, do které má Pedro nastoupit.

Velmi zajímavé je zjištění, že Pedro byl jediným mužem v okolí Ireny, kterému projevovala city nebo o nich čtenář ví. Co se týče Roberta, nevíme, co k němu Irena doopravdy cítila, Sama měla jen pro pobavení, ale Pedro se jí vryl díky autorovi velmi hluboko do srdce.

Jak již bylo zmíněno, snažila jsem se aplikovat teorii Hodrové na Škvoreckého postavy. V průběhu práce jsem zjistila, že ne vždy to bylo zcela možné. U některých postav byla klasifikace komplikovaná, u některých byla zřetelná. Proč tomu tak ale je? Je možné, že autor jen promyšleně hýbal postavami jako figurkami na šachovnici – potřeboval vyplnit místa, některé postavy se stávaly „kulisami“, objekty.

Mnohdy nejde ani tak o postavy, které v knihách vystupují, o jejich „nitro“, o jejich iluze, sny, plány emoce, ale o situace a děje. Škvorecký pouze „zasouval“ postavy do určitých situací. Jak bylo již zmíněno, postavy byly pouhé figurky na šachovnici, s jimiž autor ve svém fikčním světě mohl hýbat, jak se mu zachtělo.

9 ZNÁMÉ TEXTY VS. MÉNĚ ZNÁMÉ TEXTY

Nyní se dostávám k důležité části mé práce, k finálnímu porovnání známých a méně známých textů Josefa Škvoreckého. Nejdříve jsem se zaměřila na postavy.

POSTAVY

A: U známých textů „řeší“ mužské postavy převážně jen dívky či ženy, sex a erotiku, což je hlavním tématem většiny povídek a knih, muži považují ženy za „střed vesmíru“. Na druhou stranu o postavách žen nevíme nic, jejich nitro nám autor neodkrývá, nevíme, zda mají nějaké tajemství či sny, mohli bychom říci, že ženské postavy byly jen loutkami – objekty zájmu.

B: Na rozdíl od známých textů mužské postavy „neřeší“ jen ženy či dívky, i když se to zde také objevuje, není to hlavním tématem, muži (chlapci) se zabývají také jinými věcmi (bydlení, postavení, zaměstnání). Jedinou „proměnou“ neprošly jen postavy mužské, nýbrž také postavy ženské, u méně známých textů se s nimi čtenář blíže seznamuje, postavy nám odkrývají své nitro, svá tajemství, ale také své největší obavy a sny. Už nejsou jen loutkami, jež čtenáři o sobě nic neprozrazují, stávají se i ony jakýmsi „predátorem“ dobývajícím mužská srdce.

Z mého pohledu jsou postavy v méně známých textech více plastické, životné, dokáží za své činy přijmout zodpovědnost a uvědomují si dopady svého jednání. Společnou věcí známých i méně známých textů bylo, že Škvorecký vždy jakoby nabízel k postavám jejich zrcadlo: jedna postava měla určité vlastnosti, byla nějaká, a naproti ní stála postava konstruovaná protikladně.

Škvorecký dokázal velmi dobře vystihnout psychologii postavy, její smýšlení, může to být také jednak díky skvělému pozorovacímu talentu, jednak také tím, že popisoval své přátele nebo lidi, které znal. Dle mého názoru si tímto opravdu podmanil čtenáře či čtenářky, není vyloučeno, že každý v jeho příbězích může nalézt sám sebe, někoho ze svého okolí nebo ideál, jímž by chtěl být.

Dále se zaměřuji na emoce a city, jež se stejně jako postavy ve známých a méně známých textech odlišují.

EMOCE, CITY

A: U známých textů se s projevem negativních emocí příliš nesetkáváme, naopak se v nich objevuje láska, ať už jen platonická nebo láska přátelská, synovská či partnerská, mohli bychom sem zařadit i lásku k hudbě, jazzu. Ve Zbabělcích je to Danny, kdo projevy lásky nešetří, byť jsou jeho city vzdálené opravdové lásce.

Jak již bylo zmíněno u postav u známých textů, nebyly postavy příliš propracované a tudíž ani projev emocí a citů není tak velký.

B: Jinak je tomu u méně známých textů, i když se i zde čtenář setkává s projevem lásky, objevují se i „negativní“ emoce. Zcela novým prvkem je žárlivost (Konec nylonového věku): Jiřina žárlí na Irenu a na Sama, na jejich „lásku“, štěstí, a to bylo důvodem jejího intrikování proti nim, a to tím způsobem, že se snažila oba pomluvit u manžela Ireny - Roberta.

Také u dalších povídek méně známých textů se setkáváme s láskou, s vypočítavostí nebo dokonce s nenávisť, tyto prvky jsou však ve Škvoreckého tvorbě velmi vzácné a ojedinělé. U známých textů se autor příliš nezabýval citovým rozpoložením postav, méně známé texty se více věnují náladě nejen postav, ale i atmosféře povídek, povídky jsou plné citů a emocí.

SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

A: Ve známých textech se čtenář s rozdílem v sociálním prostředí nesetkává, mohli bychom říci, že se postavy nacházejí na stejné úrovni, všichni jsou si rovni, nikdo není „výš“ než ten druhý.

B: Opakem je to opět u méně známých textů. Jak bylo zmíněno, v méně známých textech se naopak rozdíl v sociálním prostředí objevoval, a to téměř v každé povídce: Čtenář se setkal s Lucií a jejím vylíčením „chudého“ života, kdy se museli stěhovat z bytu do bytu, kdy měla jen jedno spodní prádlo, které jí maminka musela spravovat, když bylo roztrhané. V jiné povídce se čtenáři naskytuje úplně jiný pohled: spisovatel McKinley místo rekonvalescence hraje tenis, chodí do klubu a do vybrané společnosti, má tolik peněz, že zaplatí chlapcům, aby za něj napsali knihu. V knize Konec nylonového věku se čtenář ocitá na plese ve vybrané společnosti mezi „smetánkou“, kde velikým kontrastem je „žena v montérkách.“

Škvorecký u méně známých textů vylíčil velmi přesně realitu tehdejšího „dnešního světa“, u známých textů už sociální rozdíly nebo prostředí nepovažoval za tak podstatné.

Za další důležitý prvek považuji konflikt, ať už interní či mezi postavami, je v různé míře součástí známých i méně známých textů.

KONFLIKT

A: S konflikty se setkáváme u známých i u méně známých textů, například u Zbabělců dochází ke konfliktu mezi „měšťáky“ a mladou generací jako je Danny a jeho vrstevníci. Za další konflikt – vnitřní, bychom mohli považovat Dannyho vnitřního boj o to, zda být hrdinou, nebo jít tak zvaně „proti proudu“. V Legendě Emöke naopak dochází ke konfliktu mezi učitelem a redaktorem kvůli Emöke, Emöke sama prožívá jakýsi vnitřní konflikt, zda má dále věřit v Boha nebo se oddat fyzické lásce, zatímco obě mužské postavy jdou za svým cílem.

B: V Konci nylonového věku dochází hned k několika konfliktům: Monty je přeložen na vesnickou školu, neví, zda se snažit o podporu a protekci, nebo uposlechnout a odejít do pohraničí, k ostrému konfliktu dochází mezi Samem a Robertem kvůli Ireně, protože se Sam nedal jen tak odbýt a stále se o Irenu snažil. Také Babylónský příběh a jiné povídky nabízí konflikty: v povídce Můj táta haur a já dochází ke konfliktu mezi otcem a zbylou částí rodiny kvůli tomu, že ho rodina nepodporovala, když potřeboval, a to bylo důvodem jeho útěku.

JAZYK

A: Mohli bychom říci, že se ve známých textech prolíná několik jazykových vrstev: jazyk spisovný, jenž se objevuje ve vnitřních monolozích, v promluvě starších obyvatel Náhoda, a jazyk nespisovný, jímž mluví mladá generace. Dalším „generačním“ rozdílem v mluvě obou generací jsou vulgarismy, které opět používají mladí včetně Dannyho, a mohli bychom zde zmínit i rozdíly v používání slangu a argotu.

Jak již bylo uvedeno, Škvorecký měl zálibu v anglickém jazyce, což se promítalo i do jeho textů, a ve Zbabělcích není výjimkou, že nalzáme anglicismy, ale také germanismy (které jsou napsané foneticky, tudíž čtenář nemá velké problémy s porozuměním cizích slov).

B: Méně známé texty stejně jako známé, obsahují slova spisovná i nespisovná, mohli bychom říci, že se u méně známých textů více vyskytují vulgarismy, z části také narazíme na argot a slang. Co se ale u Zbabělců nebo Legendy Emöke příliš neobjevuje, jsou vnitřní monology postav.

V méně známých textech se stejně jako u Zbabělců objevují anglicismy, které ale nejsou psány foneticky, tudíž by mohl čtenář neznalý jazyka mít problémy.

Další rozdíl spočívá v tom, že méně známé texty jsou napsány poetičtějším, lyričtějším jazykem, autor používal více přívlastků a přirovnání, snažil se více působivě vylíčit děj, přiblížit situace, prostředí.

Škvorecký jednou chtěl vypsát svět na špendlíkovou hlavičku, musím uznat, že se mu to v méně známých textech podařilo.

10 ZÁVĚR

Jak jsem již uvedla na začátku své práce, Josefa Škvoreckého jsem si vybrala, protože je můj nejoblíbenější spisovatel, a proto jsem se o něm chtěla dozvědět co nejvíce. Zjistila jsem o něm mnoho zajímavých informací, například jaké měl v dětství trable, jak se seznámil se svou ženou Zdenou nebo jak společně založili v Torontu nakladatelství. Takto jsem se ještě do žádné práce nezabrala, nevěřila jsem, že mě to může tak bavit, musím ale přiznat, že byly chvíle, kdy jsem byla bezradná, střídalo se ve mně mnoho pocitů.

Jak napovídá název Méně známé texty Josefa Škvoreckého, zabývala jsem se jím z trochu jiného pohledu. Byla jsem zahlcena mnoha informacemi a byla jsem zavalena mnoha pocity, dlouho jsem přemýšlela, jak vše nové rozumně zformulovat, a o tom napsat všechno na „špendlíkovou hlavičku“, se mi mohlo jen zdát.

Cílem mé práce bylo představit Josefa Škvoreckého v trochu jiném světle a ukázat, že i tak známý spisovatel má svá tajemství a také méně známé texty, s nimiž jsem se rozhodla „poprat“. Postupem času jsem zjišťovala, že jsem neznala nejen Konec nylonového věku nebo Babylónský příběh a jiné povídky, ale že jsem toho hodně nevěděla o samotném autorovi, ukázalo se, že i on má několik tváří. Přesně o tohle v mé práci šlo, ukázat jaké tváře to jsou, jak „poodhalit“ roušku tajemství kolem Škvoreckého prostřednictvím jeho textů. Čím více se mi Škvorecký a jeho texty dostávaly „pod kůži“, tím více mě přitahoval, stával se mým „přítelem“, jakousi součástí mého života.

Když jsem četla jeho knihy, trvalo den či dva, než jsem vše vstřebala, nedalo se jen tak sednout si k počítači a vše hned napsat, potřebovala jsem si myšlenky srovnat v hlavě. Byly věci, které jsem nechápala nebo jsem chápat nemohla, a tak mě musel pan doktor vždy trochu „naťuknout“.

Atmosféra či děj povídek mě doslova fascinovaly, objevovaly se tam věci, které jsem u Škvoreckého neznala – otevřeně psal o erotice, sexualitě, problémech reálného světa, věnoval pozornost popisu prostředí. Občas jsem si kladla otázku, zda opravdu čtu texty Josefa Škvoreckého, pronikala jsem do úplně jiného světa, než jaký jsem se domnívala znát.

Autora jsem si představovala jako silného člověka, hrdinu, jenž se nebál nikoho a ničeho, to jsem si myslela na základě postavy Dannyho ze Zbabělců – byl kurážný a nebál se, jenže když jsem se podívala i z druhé strany, zjistila jsem že, Škvorecký byl obyčejný mladý muž. V dětství trpěl komplexy méněcennosti – nosil brýle, býval velmi často nemocný, dívky o něj nejevily velký zájem, očividně si touhu po dívkách vynahrazoval

hraním si na rytíře, v jeho povídkách je evidentní slabost pro ženy, mohla bych říci, že vliv na to měl i jeho vztah k matce.

Jak jsem již zmínila na začátku práce, velmi mě znepokojovalo chování mužských postav k ženám, i přes to, že jsem věděla, že přesně toto autor chtěl, občas jsem se pocitu rozhořčení neubráníla. Nakonec jsem ale zjistila, že ne ve všech povídkách se objevuje žena jako oběť, ukázalo se, že i muži byli pro ženu „kořistí“.

Jeho žena Zdena byla Škvoreckého životní láskou, podporovala ho v jeho aktivitách, pomohla mu založit nakladatelství Sixty-Eight Publishers, v němž nakonec pracovala jen ona sama a byla jakýmsi hnacím motorem jak pro nakladatelství, tak pro manžela samotného. Dokázal by ale Škvorecký tohle všechno sám? Dokázal by sám odjet do Toronta nebo založit nakladatelství? Nad těmito otázkami můžeme jen spekulovat.

Jak bylo již zmíněno, ne vždy se Škvorecký setkával s pozitivním ohlasem – na mysli mám Evu Zábranovou, dceru jeho nejlepšího přítele, Jana Zábrany. Po návštěvě Škvoreckých byla zklamaná – příliš u ní nepobyli, na Zdeně bylo vidět, že by si přála být někde jinde. Co si o jejich chování měla myslet Zábranová? Toužila se setkat s přáteli jejího otce, jenž jí o nich tolik vyprávěl, a místo toho se setkala s lidmi, kteří o její společnost možná ani nestáli. Setkala jsem se tak vůbec poprvé s negativní reakcí přímo na Josefa Škvoreckého.

Vraťme se zpět k cíli mé práce – mým zájmem bylo pouze zjistit, jaký „opravdu“ byl a jak se lišila jeho známá tvorba od té „méně známé“, nechtěla jsem psát o někom, ke komu nemám žádný „vztah“, chtěla jsem psát o někom, jehož texty „znám“.

Po celou dobu práce jsem se stávala jakýmsi „magnetem“ a přitahovala k sobě mnoho informací buď z knih, nebo z novinových článků a skládala jsem části bakalářské práce jako puzzle – vše do sebe začalo zapadat. S pokorou, s pochopením, ale také s menším odstupem jsem se dívala, jak všechna má práce začíná nabývat pevných tvarů, já sama jsem na sobě poznávala změnu – co se mi na začátku jevílo jako zcela nepochopitelné, se na konci už takové nejevilo, na vše jsem se dívala s odstupem a u některých věcí (například u „dobývání“ žen muži) jsem se nakonec smířila s tím, že to tak autor chtěl nebo zamýšlel.

Vždy tu bude někdo, kdo bude hanit Škvoreckého nebo jeho tvorbu, přeci jen nebyl „nejvzornější“ spisovatel, když si dovolil zesměšňovat „měšťáky“ nebo „zlehčovat“ příchod Rudé armády.

I přes to, co jsem se o něm dozvěděla, můj názor zůstává stále stejný, žádný člověk není dokonalý nebo svatý, každý má nějakého kostlivce ve skříni. Pro mě bude Josef

Škvorecký vždy výborným spisovatelem a nic a nikdo můj názor nezmění, zvláště když ho „znám“ (snad) mnohem lépe.

11 RESUMÉ

As a topic of my bachelor thesis, I chose the lesser-known texts by Josef Škvorecký. Josef Škvorecký is my favorite author. His famous book, like *Zbabělci* or *Tankový prapor*, I knew. But his less known books? I wanted to find out how his works are different. After reading the books I was surprised and shocked at the same time. Did these books really be the work of Škvorecký, whom I "knew"? This author became more interested in me. I wanted to figure out the secrets of his writing and a little to reveal his other face he must have.

During my work I learned a lot of important information I did not know before. And there were really many. His wife Zdena surprised me. It may have been a good impression, but in my opinion it was not so great. She founded a publishing house, thanks to which the books that were banned here were brought to the Czech Republic. But her behavior towards Joseph was different. She was head of their family. Joseph was obviously glad to have found the woman who had been with him for the rest of his life.

I was very disturbed by the behavior of male figures towards women. This was probably the reason why I focused on the differences of the known and less well-known works. Interestingly, it was found that even in Škvorecká's work a man appeared to be a victim. They were always women who were conquered and enchanted.

Despite the fact that I found out about Josef Škvorecký, the opinion does not change. My goal was not to criticize his work or to hurt him. I just wanted to find out who was Škvorecký. I know no one can reveal his true face or intentions, why he did. I was trying to get closer to who might have been.

12 SEZNAM LITERATURY

- ŠKVORECKÝ, SALIVAROVÁ, Josef, Zdena. Samožerbuch. 2. vydání. Praha : Panorama, 1991. 356 s. ISBN 80-7038-063-2
- TRENSKÝ, Pavel. Josef Škvorecký. 1. vydání. Jinočany : H&H, 1995. 155 s. ISBN 8085787-79-2
- ŠKVORECKÝ, Josef. Zbabělci. 1. vydání. Brno : Host, 1958. 520 s. ISBN 80-7106-282-0
- ŠKVORECKÝ, Josef. Legenda Emöke. 1. vydání. Praha : Československý spisovatel, 1965. 80 s. ISBN 20-104-65
- ŠKVORECKÝ, Josef. Konec nylonového věku. 3. vydání. Praha : Železný, 1998. 118 s. ISBN 80-237-3580-2
- ŠKVORECKÝ, Josef. Babylónský příběh a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Svobodné slovo, 1967. 178 s. ISBN 32-010-67
- ŠKVORECKÝ, Josef. Příběhy o Líze a mladém Wertherovi a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Ivo Železný, 1994. 401 s. ISBN 80-237-0334-X
- ZÁBRANOVÁ, Eva. Flashky. 1. vydání. Praha : Torst, 2014. 135 s. ISBN 978-80-7215480-7
- KRIŠTOF, Václav. Josef Škvorecký: Prima sezóny 1924 – 2012. 1. vydání. CPress, 2018. 255 s. ISBN 978-80-264-1713-2
- PYTLÍK, Radko. Příběhy pod mikroskopem – Hranice vyprávění (Nad Škvoreckého Zbabělci). 1. vydání. Československý spisovatel, 1966. 132 s. ISBN 22-110-66
- PŘIBÁŇ, Michal. Zbabělci... a co bylo potom. 1. vydání. Společnost Josefa Škvoreckého, 1992. 68 s. ISBN 80-85274-13-2
- DOLEŽAL, Lubomír. O problému modernosti v současné próze. *Literární noviny*. 1957. č. 25, s. 6
- HÁJEK, Jiří. Současná próza a náš dnešní život. *Literární noviny*. 1957. č. 9.
- MATHAUSER, Zdeněk. K otázce modernosti v literatuře. *Literární noviny*. 1957. č. 41, s. 6
- ŠKVORECKÝ, Josef. Pokus o chápání modernosti v literatuře. *Literární noviny*. 1957. č. 17, s. 6 - 7

